

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
چکیده	۱
فصل اول : کلیات	
مقدمه	۳
۱-۱- بیان مسئله	۴
۲-۱- اهداف تحقیق	۴
۳-۱- سؤالات تحقیق	۵
۴-۱- فرضیه ها	۵
۵-۱- تعریف مفاهیم	۵
۱-۵-۱- تعریف سوءاستفاده	۵
۲-۵-۱- تعریف امضاء	۶
۳-۵-۱- تعریف سفید امضاء	۶
۶-۱- روش تحقیق	۶
۷-۱- روش گردآوری اطلاعات	۶
۸-۱- سازماندهی پژوهش	۷
فصل دوم : ادبیات و پیشینه پژوهش	
۱-۲- بخش اول: مفاهیم	۹
۱-۱-۲- گفتار اول: واژه شناسی	۹
۱-۱-۲-۱- مبحث اول: تعریف سوءاستفاده	۹
۱-۱-۲-۱-۱- الف) بند اول: در لغت	۹
۱-۱-۲-۱-۲- ب) بند دوم: در قانون	۹
۱-۱-۲-۱-۲- پ) بند سوم: از منظر حقوقدانان	۱۰
۲-۱-۲-۱-۲- مبحث دوم: معیار سوءاستفاده	۱۱
۲-۱-۲-۲- گفتار دوم : سفید امضاء	۱۲
۱-۲-۱-۲- مبحث اول: تعریف سفید امضاء	۱۳
۱-۲-۱-۲- الف) بند اول: تعریف امضاء	۱۳
۱-۲-۱-۲- ب) بند دوم: مَهر امضاء	۱۳

- ۱۴-۱-۲-۱-۲- (پ) بند سوم: اثر انگشت..... ۱۴
- ۱۴-۲-۲-۱-۲- مبحث دوم: وقوع جرم با امضاء، یا مهر امضاء..... ۱۴
- ۱۶-۲-۲- بخش دوم: مبنای جرم انگاری..... ۱۶
- ۱۶-۲-۲-۱- گفتار اول: مبنای فقهی..... ۱۶
- ۱۸-۲-۲-۲- گفتار دوم: مبنای حقوقی..... ۱۸
- ۱۹-۳-۲- بخش سوم: تاریخچه جرم سوءاستفاده..... ۱۹
- ۱۹-۳-۲-۱- گفتار اول: قبل از انقلاب..... ۱۹
- ۲۱-۳-۲-۲- گفتار دوم: بعد از انقلاب..... ۲۱

فصل سوم : ارکان جرم سوء استفاده از سفید امضاء

- ۲۳-۱-۳- بخش اول: رکن قانونی..... ۲۳
- ۲۳-۱-۳-۱- گفتار اول: اهمیت رکن قانونی..... ۲۳
- ۲۳-۳-۱-۳- گفتار سوم: تشابهات و تمایزات قانون فعلی با قوانین سابق..... ۲۳
- ۲۳-۱-۳-۱- مبحث اول: تشابهات..... ۲۳
- ۲۴-۳-۱-۳-۲- مبحث دوم: تمایزات..... ۲۴
- ۲۶-۲-۳- بخش دوم: رکن مادی..... ۲۶
- ۲۶-۱-۲-۳- گفتار اول: اهمیت موضوع..... ۲۶
- ۲۷-۲-۲-۳- گفتار دوم: رفتار مرتکب..... ۲۷
- ۲۷-۱-۲-۲-۳- مبحث اول: اجزا رفتار مجرمانه..... ۲۷
- ۲۹-۳-۲-۳- گفتار سوم: شرایط مقدم و لازم مربوط به جرم، مجرم و بزه دیده..... ۲۹
- ۲۹-۱-۳-۲-۳- مبحث اول: ورقه واجد امضاء..... ۲۹
- ۳۱-۲-۳-۲-۳- مبحث دوم: کامل نبودن متن سند..... ۳۱
- ۳۱-۳-۳-۲-۳- مبحث سوم: عدم ضرورت سپردن..... ۳۱
- ۳۲-۳-۳-۲-۳- (الف) بند اول: سپردن حقیقی..... ۳۲
- ۳۲-۶-۳-۲-۳- مبحث ششم: فقدان خصوصیت خاص در قربانی جرم..... ۳۲
- ۳۴-۴-۲-۳- گفتار چهارم: نتیجه حاصله و بحث مطلق و مقید بودن..... ۳۴
- ۳۶-۱-۴-۲-۳- مبحث اول: اضرار واقعی یا بالفعل..... ۳۶
- ۳۷-۲-۴-۲-۳- مبحث دوم: نوع خسارت..... ۳۷
- ۳۸-۳-۴-۲-۳- مبحث سوم: مستقیم بودن خسارت..... ۳۸

۳۹ ۳-۲-۵- گفتار پنجم: رابطه علیت
۳۹ ۳-۳- بخش سوم: رکن روانی
۳۹ ۳-۳-۱- گفتار اول: اهمیت موضوع
۳۹ ۳-۳-۲- گفتار دوم: علم و آگاهی مرتکب
۴۱ ۳-۳-۲-۱- مبحث اول: سوء نیت عام
۴۲ ۳-۳-۲-۲- مبحث دوم: سوء نیت خاص

فصل چهارم: ارتباط جرم سوءاستفاده از سفید امضاء با خیانت در امانت

۴۴ ۴-۱- بخش اول: عناصر تشکیل دهنده جرم خیانت در امانت
۴۴ ۴-۱-۱- گفتار اول: تصاحب و به مصرف رساندن
۴۵ ۴-۱-۲- گفتار دوم: سوء نیت
۴۵ ۴-۱-۳- گفتار سوم: تغییر مالکیت شیئی مورد امانت به ضرر مالک
۴۵ ۴-۱-۴- گفتار چهارم: منقول بودن مال مورد امانت
۴۶ ۴-۱-۵- گفتار پنجم: اشیاء مورد امانت به طور موقت سپرده شده باشد
۴۶ ۴-۱-۶- گفتار ششم: اشیاء مورد امانت بایست ضمن عنوانی از عناوین قانونی تحویل شده باشد
۵۰ ۴-۲- بخش دوم: خیانت در امانت در قوانین متفرقه
۵۰ ۴-۲-۱- گفتار اول: خیانت در امانت در قانون ثبت اسناد و املاک
۵۰ ۴-۲-۲- گفتار دوم: خیانت در امانت در قانون تجارت
۵۱ ۴-۲-۳- گفتار سوم: خیانت در امانت در قانون شرکت های تعاونی
۵۱ ۴-۲-۴- گفتار چهارم: خیانت در امانت در قانون تصدیق انحصار وراثت
۵۲ ۴-۳- بخش سوم: جرم سوءاستفاده بعنوان صورت خاص و یا در حکم خیانت در امانت

فصل پنجم: نتیجه گیری

۵۵ نتیجه گیری
۵۸ منابع و مآخذ

چکیده

سفید امضاء ورقه ایست که به صورت ناقص تنظیم، و دارای امضاء و یا مهر امضاء است و به شخص سپرده یا شخص به هر طریقی آن را بدست آورده، و قسمت های خالی را تکمیل و آن را بر ضرر مالک یا متصرف آن بکار می برد. مثلاً (الف) چکی را که صرفاً امضاء در ذیل آن وجود دارد به (ب) می سپارد و به او دستور می دهد که آن قسمت های ناقص را تکمیل و طبق آن قرارداد، به (ج) تحویل دهد ولی (ب) از این وضعیت سوء استفاده می نماید خواه مرتکب، مبلغ را خواهد بر اراده صاحب سند در چک قید نماید و خواه به هر طریق دیگری در آن دخل و تصرف نماید، با تجمع ارکان متشکله جرم سوء استفاده، این جرم محقق خواهد شد. در این جرم لازم نیست که حتماً بین سپارنده سفید امضاء و شخص مرتکب، تسلیم شیء بصورت مادی شرط باشد. بلکه اگر مرتکب آن را به هر طریقی بدست آورد هم ممکن است با تحقق سایر شرایط، جرم مذکور تحقق پیدا نماید. جرم سوء استفاده از سفید امضاء یا مهر در ماده ۶۷۳ ق.م.ا (۱۳۷۵) توسط مقنن جرم انگاری گردیده ماده مذکور مقرر می دارد: ((هرکس از سفید مهر یا امضایی که به او سپرده شده است یا به هر طریقی بدست آورد سوء استفاده نماید، به یک تا سه سال حبس محکوم خواهد شد)). لازم به ذکر است اولین بار در سال ۱۳۰۴ در قانون مجازات عمومی جرم انگاری شده است. لذا این جرم اکنون قدمتی هشتاد و هشت ساله دارد. شرایط مقدم و لازم برای تحقق رکن مادی این جرم عبارتند از: وجود ورقه واجد امضاء کامل نبودن متن سند، عدم ضرورت سپردن، فقدان اهمیت مطالب مندرجه، فقدان خصوصیت خاص در مرتکب جرم و قربانی جرم و... علاوه بر موارد مارالذکر، مرتکب باید دارای سوء نیت بوده والا بدلیل فقدان رکن روانی جرم مذکور واقع نخواهد شد. همچنین، جرمی با ماهیت بازدارنده بوده، لذا مشمول مرور زمان می شود. اگرچه، جرمی غیرقابل گذشت است، اما قاضی می تواند در صورت شرایط لازم، مجازات مرتکب را تخفیف دهد. مسائل راجع به تعدد و آزادی مشروط و همچنین معاونت در جرم و تعلیق مجازات، وفق مقررات جاریه در این جرم قابل اعمال خواهد بود. نکته ای که در اینجا لازم است عنوان شود این که، صدر ماده مذکور با ذیل آن، در تعارض اساسی می باشد.

کلید واژگان: سوء استفاده - صور خاص خیانت در امانت - جعل - سفید امضاء

فصل اول

کلیات

مقدمه

در حقوق ایران، جرم سوء استفاده از سفید مهر یا سفید امضاء، موضوع ماده ۶۷۳ قانون مجازات اسلامی است که تحت عنوان "فصل بیست و چهارم، خیانت در امانت" است و می‌گوید: "هر کس از سفید مهر یا سفید امضایی که به او سپرده شده است یا به هر طریق بدست آورده سوء استفاده نماید به یک تا سه سال حبس محکوم خواهد شد".

در واقع، هرکس که مبادرت به سوء استفاده از سفید امضایی که به او سپرده شده است کرده باشد و انجام تعهد یا سلب تعهدی را که می‌توانست شخص یا دارایی امضاء کننده را تهدید کند به خطر اندازد، مستوجب مجازات است. به علاوه، در مواردی هم که به حکم قانون، ید متصرف و تحصیل کننده سفید امضاء یا سفید مهر، مشروعیت قانونی داشته باشد، جرم مزبور قابل تحقق است.

بنابراین، چنانچه سارق، جاعل و اخذ کننده‌ی سند (سفید مهر یا سفید امضاء) به عنف و تهدید واکراه مبادرت به تحصیل سفید امضاء یا سفید مهر کرده باشند و از آن سوء استفاده کنند، مرتکب جرایم سرقت، جعل و اخذ سند به عنف و تهدید و اکراه شده‌اند که موضوع جرایم خاص هستند و با منتفی بودن امانت قانونی یا قراردادی، موضوع از شمول جرایم تحت عنوان خیانت در امانت‌های ذیل عنوان فصل بیست و چهارم قانون مجازات اسلامی خارج است.

از جهت اعمال قواعد، سوء استفاده از سفید امضاء در واقع خیانت در امانت یا نیابتی است که به دارنده داده شده است. قانون مجازات اسلامی مصوب ۶۷۳ نیز سوء استفاده از سفید مهر یا سفید امضاء را زیر عنوان خیانت در امانت طرح کرده است (ماده ۶۷۳)، ولی در تعریف جعل و تزویر میخوانیم عبارتند از: ساختن نوشته یا سند یا ساختن مهر یا امضای اشخاص رسمی یا غیررسمی، خراشیدن یا تراشیدن یا قلم بردن یا الحاق یا محو یا اثبات یا سیاه کردن یا تقدیم یا تاخیر تاریخ سند نسبت به تاریخ حقیقی یا الصاق نوشته‌های به نوشته دیگر یا به کار بردن مهر دیگری بدون اجازه صاحب آن و نظایر اینها به قصد تقلب. « رویه قضائی نیز سوء استفاده از سفید مهر یا امضاء را از مصداقهای جعل نمیداند.

از آنجایی که جرم خیانت در امانت از دسته جرایم علیه اموال و مالکیت محسوب می‌شود و در امور روزمره مردم جامعه ما (مثل امانت دادن، عاریه دادن، اجاره دادن و...) قابل ارتکاب می‌باشد. لازم و ضروری دیده شد که تحقیقی جامع و مانع نسبت به این جرم تهیه شود تا نقایص تحقیقات و مقالات پیشین را جبران نماید. زیرا اغلب مؤلفینی که در قالب کتاب، تحقیق و مقاله این موضوع را مورد کنکاش قرار داده‌اند نسبت به نکاتی که جنبه ابهام و اجمال دارند تنها با بیان نظر خود اکتفا نموده‌اند.

ولی در این تحقیق سعی شده علاوه بر بیان نظریه سایر حقوقدانان، یک نظریه جامع و کامل و در صورت لزوم یک راه حل مناسب برای برطرف نمودن نقایص قانونی ارائه شود.

طبع قضایی برخی از جرایم از قبیل جرم خیانت در امانت به نحوی است که ارتکاب آن مستلزم وجود عناصر و اجزای خاصی است. به طوری که در اثر وجود و اجتماع آنها بر روی هم، آن عمل مجرمانه مورد نظر مقنن، شکل خارجی پیدا می کند.

۱-۱- بیان مسئله

سوء استفاده از سفید امضاء از جمله جرایم علیه اموال و مالکیت است اهمیت جرایم علیه اموال تا اندازه ای است که در حدیث نبوی حرمت مال مسلمان را به مانند حرمت خونش دانسته اند. (حرمه مال المسلم کحرمه دمہ). سوء استفاده از سفید امضاء ورقه ایست، که به صورت ناقص تنظیم گردیده، و به شخص سپرده و یا آن را، به هر طریقی بدست آورده و پس از تکمیل قسمت های ناقص، از آن استفاده سویی که باعث اضرار بالفعل به مالک آن می شود، می نماید. در اینجا این سوال مطرح می شود که آیا در صورت فقدان این جرم، مجازات مرتکب، منتفی می گردید؟ باید گفت که، در صورت فقدان جرم انگاری این ماده، در صورت سوء استفاده مرتکب از سند سفید امضاء (یا مهر امضاء)، دو عنوان کلی جعل و خیانت در امانت حسب مورد در خصوص موضوع قابل صدق تلقی می شد. بدین نحو که، چنانچه مرتکب از سفید امضاء که به وی سپرده شده، و بنا بر استرداد یا به مصرف معینی رساندن بوده، و شخصی بر خلاف اراده صاحب آن، مندرجات آن را تکمیل و از آن سوء استفاده نماید، خواه این رفتار در جهت مصرف آن سند باشد مثلاً نیت صاحب سند، مصرف در مراسم سوگواری امام حسین (ع) باشد ولی مرتکب آن را در جهت مدرسه سازی مصرف نموده، و خواه در مبلغ مندرجه باشد، مرتکب جعل و در صورت استفاده، مرتکب استفاده از سند مجعول و چون در امانت خیانت نموده، مرتکب جرم خیانت در امانت هم گردیده، مجموعاً مورد از موارد تعدد مادی جرم و قاعده جمع مجازات اعمال خواهد شد. اما مقنن، با وضع ماده ۶۷۳ ق.م.ا به این منازعات خاتمه داده است. نکته دیگری که باید عنوان نمود آن است که، برای تحقق جرم سوء استفاده، ضرر بالفعل باید وجود داشته باشد. یعنی آنچه ضرری که فعلیت داشته باشد. در مقابل ضرر بالفعل، ضرر بالقوه وجود دارد. ضرر بالقوه ضرریست که این پتانسیل را دارد که به صاحب آن ضرر وارد نماید.

اما با توجه به پیشینه جرم سوء استفاده، در قانون مجازات عمومی (۱۳۰۴) و قانون تعزیرات (۱۳۶۲) و بکار رفتن واژه خسارت در آن مواد، باید قایل به این نظر شد که برای تحقق جرم مذکور، خسارت بالفعل شرط است. برای تشریح ابعاد مسئله لازم است ارکان متشکله و شرایط مقدم و لازم برای تحقق این جرم عنوان شود، که در این رساله به جنبه های مختلف آن توجه خواهد شد.

۱-۲- اهداف تحقیق

۱- اولین هدف آن است که از لحاظ علمی، موضوع را بیان، ابهامات راجع به آن را رفع، و نظرات مختلف علمی پیرامون موضوع تحقیق ارائه گردد.

۲-دومین هدف آن است که، جامعه قضایی و وکلای دادگستری، بتوانند از این تحقیق، نهایت استفاده را بکنند، چرا که این تحقیق، از تمام ابزارهای حقوق کیفری در جهت تکمیل مباحث، و ارائه راهکارهای جدید، استفاده نموده است.

۱-۳- سؤالات تحقیق

مطالب این رساله پاسخ به این سوال اصلی است:

۱- مراد از سوءاستفاده، از سفیدامضاء در ماده ۶۷۳ ق.م.ا. چیست؟

۲- جرم سوءاستفاده از سفید امضاء مشمول مرور زمان می گردد؟

۳- چه ارتباطی بین جرم سوءاستفاده از سفید امضاء و خیانت در امانت وجود دارد؟

۱-۴- فرضیه ها

پاسخ احتمالی به سوال های تحقیق، فرضیه های تحقیق را تشکیل می دهند. بنابراین می توان فرضیه ها را به شرح ذیل بیان نمود:

۱- به نظر می رسد که اصطلاح، سوءاستفاده در متن ماده مارالذکر، از اطلاق برخوردار بوده و هم شامل خسارت مادی می شود و هم معنوی. (با الهام از قاعده اصولی، المطلق ماداً علی شایع فی جنسه)

۲- به نظر می رسد که جرم سوءاستفاده از سفید امضاء یا مهر، جرمی بازدارنده بوده، و با توجه به مقررات آئین دادرسی کیفری که صرفاً جرائم بازدارنده، مورد شمول مرور زمان قرار می گیرند، لذا این جرم بدلیل بازدارنده بودن آن، مشمول مرور زمان خواهد شد.

۳- جرم سوءاستفاده از سفیدامضاء از جمله صور خاص جرم خیانت در امانت است نه در حکم آن و دارای مجازات مجزا می باشد.

۱-۵- تعریف مفاهیم

۱-۵-۱- تعریف سوءاستفاده

سوءاستفاده، اصطلاحی مرکب از دو واژه، سوء و استفاده می باشد. سوء جمع اسواء در لغت به معنای، بدی و شرّ، و استفاده در لغت، به معنی نادیده گرفتن، بهره جویی کردن می باشد. بنابراین سوءاستفاده به معنای استفاده نامشروع کردن یا بهره برداری بد و نابجا را می گویند.^۱

^۱ معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، (نشر اشجع، چاپ دهم، سال ۱۳۸۳)، ص ۶۹۷.

۱-۵-۲-تعریف امضاء

در ماده ۶۷۳ ق.م.ا، از سفید امضاء نام برده شده، و برای تحقق جرم، آن ورقه باید امضاء... داشته باشد. اما قانونگذار امضاء را تعریف ننموده و شاید تصور او آن بوده که در قوانین دیگر از آن تعریف شده است. اما باید گفت که از امضاء در هیچ قانونی تعریفی صورت نگرفته است اما حقوقدانان این واژه را تعریف نموده‌اند. امضاء نوشتن اسم یا اسم خانوادگی (یا هر دو) یا رسم، علامت خاص که نشانه هویت صاحب علامت است، در ذیل اوراق و اسناد (عادی یا رسمی) که متضمن وقوع معامله یا تعهد یا اقرار یا شهادت و مانند آنها است، یا بعداً باید روی آن اوراق تعهد یا معامله‌ای ثبت شود.^۱ یا به عبارتی دیگر، امضاء آن خط، شکل، حرف و عبارتی است که توسط شخصی، مستقیماً و بدون واسطه، با دست بر روی سطح منعکس می شود.^۲

۱-۵-۳-تعریف سفید امضاء

سفید امضاء ورقه ایست که، بصورت ناقص تنظیم گردیده و به شخص سپرده، و یا آنکه شخص به هر طریقی آن را بدست آورده و اقدام به تکمیل قسمت های ناقص نموده، و از آن وضعیت سوء استفاده می نماید. بنابراین با این تعریفی که ارائه گردید، در سفید امضاء صرفاً امضاء و یا مهر امضاء در ذیل آن ورقه وجود داشته، و مرتکب پس از تکمیل مندرجات آن، اقدام به سوء استفاده از آن می نماید.

۱-۶-روش تحقیق

روش پژوهش در این پایان نامه، مبتنی بر تحلیل محتوا خواهد بود. (رویکرد گفتمانی) که با اتکا بر رهیافت تفسیری است.

۱-۷-روش گردآوری اطلاعات

روش گردآوری اطلاعات بصورت اسنادی که اعم از کتابخانه ای و غیره می باشد. و ابزار گردآوری اطلاعات در این پایان نامه شامل، فیش برداری، بانک اطلاعاتی و شبکه های کامپیوتری خواهد بود.

^۱ - جعفری لنگرودی، محمد جعفر، منبع پیشین، ص ۸۱

^۲ - صداقت، محمدحسین، جزوه حقوق تجارت ۳، (پلی کپی دانشگاه آزاد اسلامی واحد چالوس، ۱۳۸۵)، ص ۳۱.

۱-۸- سازماندهی پژوهش

موضوع پژوهش حاضر، سوءاستفاده از سفیدامضاء و تطبیق آن با خیانت در امانت در نظام کیفری ایران بوده، که طی این بررسی، مطالب این پژوهش علاوه بر چکیده، مقدمه و... در پنج بخش، به شرح ذیل، تنظیم گردیده است. فصل اول، که تحت عنوان کلیات بوده، که شامل بیان مسئله، علل انتخاب موضوع، بررسی متون، سوالات تحقیق، فرضیه های تحقیق، اهداف تحقیق، روش و ماهیت و سازماندهی پژوهش می باشد، بخش دوم مفاهیم که شامل سه فصل که فصل اول آن در دو گفتار و دو مبحث که در مبحث اول، سه بند و در گفتار دوم، از دو مبحث که مبحث اول در سه بند، که در خصوص مفاهیم آن (واژه شناسی و تعاریف آن در قانون و...دیدگاه حقوقدانان)، مطالبی بیان و در فصل دوم، در دو گفتار و در رابطه با، مبنای جرم انگاری (مبنای فقهی، حقوقی و...) و در فصل سوم که در دو گفتار بوده در خصوص تاریخچه آن جرم، مطالبی را ارائه می نماید.

در بخش سوم، که در خصوص ارکان متشکله جرم سوءاستفاده می باشد، در سه فصل، که فصل اول در سه گفتار و دو مبحث، که در رابطه با، رکن قانونی جرم سوءاستفاده و تمایزات و تشابهات آن با قوانین سابق (ق.م.ع و ق.ت) و در فصل دوم، در پنج گفتار، که گفتار دوم، دارای یک مبحث، و گفتار سوم در شش مبحث و دو بند و گفتار چهارم در سه مبحث که در خصوص رکن مادی جرم سوءاستفاده (رفتار مرتکب، شرایط مقدم و لازم برای تحقق جرم و نتیجه حاصله و رابطه علیت) و فصل سوم در دو گفتار و دو مبحث و آن هم در رابطه با رکن روانی جرم مذکور (علم مرتکب و...)، مطالبی ارائه می نماید. در بخش چهارم در خصوص ارتباط جرم سوءاستفاده از سفیدامضاء با جرم خیانت در امانت بوده که در سه فصل که فصل اول آن از شش گفتار که در خصوص عناصر متشکله جرم خیانت در امانت و فصل دوم آن از چهار گفتار و در مورد بررسی جرم خیانت در امانت در سایر قوانین و از فصل سوم به عنوان صور خاص خیانت در امانت متشکل شده است و در آخر این تحقیق، نتیجه گیری در جهت تکمیل بحث، ارائه خواهد شد.